

מינקת לא תינשא (כתובות ס')

גליון 352

בדרה ס. תנו רבנן מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש הרי זו לא תתארס ולא תינשא (עמ' ב) עד עשרים וארבעה חדש דברי רבי מאיר. ור' יהודה מתיר בשמונה עשר חדש (ופירש"י דיו לתינוק בכך). אמר רבי נתן בר יוסף הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי בית הלל, שב"ש אומרים כ"ד חדש וב"ה אומרים י"ח חדש. אמר רבן שמעון בן גמליאל אני אכריע, לדברי האומר כ"ד חדש מותרת לינשא בעשרים ואחד חדש, לדברי האומר בי"ח חדש מותרת לינשא בחמשה עשר חדש לפי שאין החלב נעכר אלא לאחר ג' חדשים. מבואר דנחלקו אם תינוק צריך לינוק כ"ד חודש או י"ח חודש, ואשה מינקת לא תתחתן עד שיעבור הזמן של הנקה. ולפי רשב"ג מורידים ג' חודשים מן החשבון כי גם אם תתעבר לא יעכר החלב עד ג' חודשים. אמר עולא הלכה כר' יהודה, ואמר מר עוקבא לי התיר רבי חנינא לשאת לאחר חמשה עשר חדש וכו'. כי אתא (אביי) לקמיה דרב יוסף אמר ליה רב ושמואל דאמרי תרוייהו צריכה להמתין עשרים וארבעה חדש. ת"ר נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת, מותרת לינשא מיד. הוה עובדא ורב נחמן אסר. והא רב נחמן שרא להו לבי ריש גלותא (אלמנה מינקת שנתנה בנה למינקת אחרת). שאני בי ריש גלותא דלא הדרי בהו. מבואר דאסרו לאשה לינשא אע"פ שמסרה בנה למינקת שמא תחזור בה המינקת ותצטרך שוב להניק אבל באנשים כמו בי ריש גלותא שפחדו מהם ובוודאי לא תחזור בה המינקת מותר להן להינשא. אח"כ מובא בגמ' הדין של הבחנה, שאשה צריכה להמתין ג' חודשים אחרי מות בעלה להתחתן. ולפי רבי מאיר גזרו בכל אופן אפי' באשה שאינה ראויה לילד.

ובמסקנת הגמ' נפסק והלכתא מת מותר, גמלתו אסור. ולא חוששים שמא תהרוג בנה כדי להתחתן. וכתבו בתוס' (בד"ה ואמר ר"נ) אין לפרש דגזרינן מת אטו לא מת, ונתנה בנה להניק אטו לא נתנה, וגמלתו אטו לא גמלתו, דא"כ היכי שרא ר"נ לגבי ריש גלותא. אלא י"ל דגזרינן במת שמא תהרגנו, ונתנה בנה להניק שמא תחזור בה, וגמלתו אטו שמא תגמלנו ועדיין הוא צריך להניק, עכ"ל. ולכן היות ואצל הריש גלותא לא היה חשש שמא תחזור בה, התיר לה להינשא.

מבואר בתוס' דהגזירה לא היתה בדרך של לא פלוג, שבכל אופן לא תינשא אלא כל דבר לגופו גזרו עליו במסוים, שמא הטעם להתיר יתבטל.

ובמהרש"א הקשה למה באמת לא גזרו במינקת בכל אופן. ובקרני ראם תירץ דבהבחנה גזרו שתמתין אחר מיתת בעלה ג' חודשים, א"כ אע"ג דטעם הבחנה לא שייך בארוסה וכדומה גזרו הא אטו הא אבל במניקה גזרו על מינקת, ממילא כל שאינה מינקת לא היתה בגזירה כלל, ולא שייך גזרו הא אטו הא אלא דאיכא הך גזירה דלמא תגמול וכדומה.

וכן תירץ בנודע ביהודה (מהדו"ק אהע"ז סי' יג) דכוונת התוס' דבשלמא בהבחנה שאסרו לאלמנה וגרושה להינשא תוך ג' חודשים גם רדופה אסורה שכיון שגם היא אלמנה או גרושה גזרינן אלמנה זו אטו זו אבל כאן מניקה אסור וכיון שמת ולדה או גמלתו שוב אינה נקראת מניקה ואין לגזור בה מידי. וממילא גם בגרושה מינקת גזרו בה אטו אלמנה.

ולגבי גרושה כתבו בתוס' (בד"ה והלכתא מת מותר גמלתו אסור) בשם רבינו שמשון הזקן דמותרת להינשא דלא משעבדא להניק כדתניא לעיל נתגרשה אינה כופה משום דלא משעבדא. ור"ת אומר דאסורה להינשא, דתניא בפרק החולץ (יבמות מב) מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא ישא, וקא פסיק ותני לא שנא נתאלמנה ולא שנא נתחרשה וכו'.

אמנם בחי' הרשב"א בהא דפסק בגמ' דמת מותר גמלתו אסור, כתב דגם אצל הריש גלותא התירו דאין חשש שהמינקת תחזור בה. ואע"ג דתניא הרי שהיתה רדופה ללכת לבית אביה וכו' דגזרינן הני אטו הני

(וחייבו שתהיה הבחנה של ג' חודשים אפי' שאין חשש שהיא מעוברת) הכא שאני דכשמת הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, ונתנה בנה למניקה, מניקתו מוכחת עליו, ולא אתי למירי בעלמא.

הרי שלא תירץ הרשב"א כהאחרונים הנ"ל דלא גזרו אלא במינקת ולא באשה שאינה מניקה בפועל אלא תירץ דבכה"ג שיש היכר אין חשש. ומשמע שלמד שבעצם כן היתה הגזירה זה אטו זה אלא דבכה"ג דניכר לא גזרו.

גם בחי' הריטב"א כתב כדברי הרשב"א דגזרי רק במילתא דלא מינכר לעלמא כגון בהבחנה דלא ניכר שהאשה עקרה או קטנה ואינה ראויה לילד אבל הכא במת או ניתנה בנה למינקת הרי קברו ומניקתו מוכיחין עליו. ולא הוה קשיא לן בסוגיין אלא דהוה לן למיגזר היכא דלא הדרא בה אטו היכא דהדרא בה דהא לא מינכר לאינשי אי הדרא בה או לא. והיינו דשרי רב נחמן לבי ריש גלותא משום דהכל יודעין דלא הדרא בה. והסיק הריטב"א דאם נשבעה המינקת או קנסה עצמה שלא תחזור בה לא מהני, ואסור משום הגזירה דלא מינכר לאינשי אבל יש מבעלי תוס' האחרונים שכתבו שאם נשבעה המינקת בדבר הרי היא כבי ריש גלותא דקלא אית לה ומותר.

והנה הרמב"ם (פי"א גירושין הכ"ז) פסק שאפי' נתנה בנה למניקה לא תינשא. והביא שם במגיד משנה הא דהתיר רב נחמן לבי ריש גלותא. ויש מפרשים שפסקו כן, ואמרו דלאו דוקא לבי ריש גלותא אלא לכל הדומה להן בזה. ויש מי שכתב שאפי' באינשי דעלמא אם נשבעה המינקת שמותר. ואין זה עיקר, דהרמב"ם והרי"ף לא הזכירו הא דריש גלותא, או שהם סוברים שאינה הלכה או שלא אמרו אלא בריש גלותא בדוקא שנודע לכל פחדם על הבריות. ולפי"ז אין היתר בנשבעה וכדו'.

וברא"ש (בפסקים סי' כ) כתב דהיכא שגמלתו בחיי בעלה נראה שמותרת לינשא דליכא למיגזר מידי, ולא גזרינן אטו לא גמלתו בחייו דכי האי גוונא לא גזרינן, דא"כ היכי שרא לדבי ריש גלותא, לגזור אטו לא נתנה למינקת אלא לא גזרינן אלא שמא תחזור בה המינקת או שתמהר לגומלו, דוודאי מינכר בין נתנה למניקה ובין לא נתנה למניקה ובין גמלתו ללא גמלתו. וכן משמע הלשון מינקת שמת בעלה, שהיתה מניקתו כשמת בעלה. ומטעם זה נראה להתיר אשה שדדיה צמקו ואינה רגילה להניק לעולם או שפסק חלבה בחיי בעלה ושכרו לו מינקת בחיי בעלה.

נראה דהרא"ש למד דהגזירה היתה במינקת ולא באחת שהפסיקה בחיי בעלה, וכעין שיטת הנודע ביהודה רק שהוא הוסיף טעם כעין דברי הרשב"א שיש היכר בין אשה שנתנה למניקה ללא נתנה או בין גמלתו ללא גמלתו. והיות ויש היכר לא גזרו על אינה מינקת אטו מינקת.

והרא"ש שם כתב דבנתנה למינקת לאחר מות בעלה אסורה שמא תחזור בה ואפי' נשבעה שלא תחזור לא מהני, דאתי למיחלף ולמישרי היכא דלא נשבעה דרך דבי ריש גלותא שהיה מפורסם לכל התירו, והיינו כדברי הריטב"א הנ"ל.

ויצא דלפי הרשב"א והריטב"א בעצם גזרו בכל אופן וכמו בהבחנה רק שבאופן דמינכרא מילתא לא גזרו. ולכן במת התירו אבל בנשבעה לא כי לא ניכר לכל שנשבעה. ולפי הנודע ביהודה והקרני ראם גדר הגזירה היתה במינקת אבל באחת שאינה מניקה לא גזרו. ובמינקת שמת בעלה ומסרה למינקת גזרו שמא תחזור בה כי היא בכלל הגזירה שהיתה מינקת בזמן מות בעלה. ולפי הרא"ש אם הפסיקה להניק לפני שמת בעלה הרי שיצאה מכלל מינקת לפני שמת ולכן לא גזרו עליה ובגלל שבכה"ג מינכרא שאינה בכלל הגזירה. ולפי"ז התיר גם בצמקו דדיה שאינה רגילה להניק. אבל לפי הרשב"א יש לדון דאולי לא מהני מה שהפסיקה להניק מעצמה דאין בזה היכר לכולם. וכן משמע בנמוקי יוסף שבכה"ג אסורה. ורק לרא"ש דס"ל דעיקר הטעם הוא משום שאינה מניקה אז מהני שהפסיקה אע"פ שאינו כ"כ ניכר.

וכן נפסק בשו"ע (אבה"ע סי' יג סע' יא) כמו הרא"ש. וכב בביאור הגר"א (אות מא) דוקא מינקת אמרו וכו' משא"כ כאן דליכא למיגזר.